

SZEMLE

KÖNYVNAPOK – 1942

ÍRÓÉS OLVASÓ között nem csak az a különbség, hogy az író ír s az olvasó olvas, hanem az is – és ez talán fontosabb – hogy az író azt ír, amit akar, s az olvasó azt olvas, amit az író ír. Ez ugyan túlzásnak látszik, de ha tökéletesen a visszájára fordítjuk, akkor kiderül, hogy nagy igazság van mégis benne; valóban, az az író, aki az olvasó szeszélyéhez szabja műveit, alig méltó az író nevezetre. Kétségtelen azonban, hogy az író nem él külön világban: hazája, nemzete, népe egy haza, egy nemzet, egy nép olvasóiéval; őt ugyanazok a kérdések nyugtalanítják, mint olvasóit. A különbség közöttük inkább csak az öntudatosság fokában van: az olvasó könnyebben befolyásolható, hamar megejti egy találó felelet és gyakran észre sem veszi, ha egy ilyen nagyon találó felelet idegen kérdést csempész saját kérdései közé. Az olvasó aránylag könnyű zsákmánya a hírverés álnok katekizmusának; mi kifogása is lehetne a hibátlan felelet ellen, ha a kérdést kérdésnek elfogadja? Így az álnok hírverésnek hatalmában áll szakadékot ásni az olvasók és az olvasók írói között, fülsüketítő zajjal tömve be az olvasók fülét azok előtt a kérdések előtt, melyek a vásári zenebonától távolabb álló írók előtt tiszta hangon csendülnek fel. Ezért fontos a hírverés birtokosainak, a nagy könyvkiadó vállalatoknak állásfoglalása; kívánalmunk velük szemben kevés, még üzleti érdekeikbe sem ütközik: azokat az írókat s azokat a műveket közvetítsék az olvasókhoz, akik annak a hazának, nemzetnek, népnek kérdéseit vetik fel s keresnek rájuk feleletet, melynek egyaránt tagja író és olvasó.

Örömmelállapítjuk meg, hogy ennek a kíváncsúnak idej könyvnapi kiadványaikkal általában megfelelnek kiadóink. Ha végig lapozzuk a könyvnapi könyvek jegyzékét, alig akadunk benne olyan műre, mely a magyar sorsközösségtől való különállásával tüntetve lepné meg kellemetlenül a könyvet vásárolni óhajtó közönséget. Nem sietünk mohón meghajtani ezért az elismerés lobogóit a könyvkiadók előtt, hiszen a kíváncsúnak, melyet velük szemben támasztottunk, valóban kevés volt; nem azt kívántuk, hogy kiadványaikra ráfizessenek, hanem csak azt, hogy ne álljanak útjába a magyar érdeklődés érvényesülésének, vagyis – ha szabad kissé tréfálkoznunk – éppen azt, hogy ne fizessenek rá kiadványaikra, hogy ne csapjanak fel önzetlen prófétáknak honunkban, hanem maradjanak haszonelvű magyar üzletemberek. Valóban – az idej könyvnap is ezt igazolja s az elmúlt évek könyvnapjai sem tanúsítanak mást – egyre jobban erősödnek a szálak, melyek a magyar olvasókat íróikhoz fűzik, egyre követelőbben lép fel a könyvvásárló közönség néma igénye, melynek hovatovább mind nehezebb ellenállani. Ennek az igénynek az iránya világosan megmutatkozik, ha azt keressük, ami a könyvnapra megjelent legkülönbözőbb művekben közös: *ez az irány a magyar önismeret felé mutat*. Jele ennek már az az öt könyv is, melyekkel ebben a számunkban külön-külön is foglalkozunk: *Györffy István: Magyar nép – magyar föld, Karácsony Sándor: Ocsúdó magyarság, Szekfű Gyula: Állam és nemzet, Németh László: Kisebbségben, Szekfű Gyula szerkesztésében: A magyarság és a szlávok*. De megemlíthetnők még: *Prinz Gyula: Magyar-*

ország földrajza, *Lükő Gábor*: A magyar lélek formái, *Szabó Zoltán*: Parasztok stb.; mind olyan munkák, melyek a magyar föld és a magyar ember világának a titkait igyekeznek megfejtteni.

A magyar mult sem marad kiaknázatlanul. E tekintetben az idei könyvnap egy már a mult években kialakult nemes hagyományra támaszkodott, amikor gyűjteményes kiadásban tette az olvasók számára hozzáférhetővé néhány klasszikus író nagyságunk életművét. Ezúttal *Balassa, Csokonai Vitéz, Madách és Tompa Mihály* kerültek sorra összes műveikkel, az újabbak közül *Babits* összes verseit, *Tóth Árpád* összes műfordításait kaptuk. Kelendőségük azt bizonyítja, hogy ezek a vállalkozások élő igényt elégítettek ki. Bizvást idesorakoztathatjuk a »Magyar Szabadság« című kötetet is, mely *Bethlen Miklós* önéletírását, *II. Rákóczi Ferenc* valomlásait és *Széchenyi* 1848-as naplóját tartalmazza.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy – némi romantikus látszat ellenére is – számottevő szépiróink könyvnap i könyvei szintén a mélyebb magyar önismeret vonalába illeszkednek: *Tamási Áron* összes novellái kétségtelenül a kitűnő író életművének leghitelesebb, legigazabb részébe tartoznak. *Móricz Zsigmond* második Rózsa Sándor-kötete az alföldi parasztság iratlan történelmének egy fejezete. *Sinka István* Fekete Bojtár néven vall csodálatos gyermekkoráról; könyve azok közé a ritka könyvek közé tartozik, melyek egy ember sorsán keresztül valóban egy egész nép-réteg sorsát érzékeltetik. És ugyancsak önéletrajz *Erdélyi József* »A harmadik fiú« című könyve is.

Végül Erdély és az anyaország elszakíthatatlan egységét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az erdélyi könyvnap i kiadványok – bár mennyiség tekintetében természetesen kisebb arányokban – hajszálpontosan ugyanazt az irányvonalat követik, melyet az anyaországiak. Multunk értékeinek felmutatását célozza az *Erdélyi Csillagok* Apáczai Csere János, Bethlen Miklós, Benkő József, Pápai Páriz Ferenc, Rácz Sámuel, Barabás Miklós, Kriza János, Sikó Miklós, br. Wesselényi Miklós, Jósika Miklós, Orbán Balázs, Székely Bertalan arcképének megrajzolásával, valamint a *Hazai utazók Erdélyben*, a *Tréfás és csúfolódó erdélyi népköltészet* és a *Tillaárom haj!*, mely Arany János vidám verseit tartalmazza. Utoljára említjük meg – részes társhoz illő szerénységgel – az *Üdvözlégy Szabadság* című antológiát, mely nyolc fiatal erdélyi költőnek első sorban azokat a verseit foglalja magában, melyekben ezek a költők az erdélyi magyarságnak a bécsi döntéssel bekövetkezett felemás felszabadítására felelnek elszorult torokkal.

SZABÉDI LÁSZLÓ

MAGYAR NÉP – MAGYAR FÖLD

Györfffy István, a korán elhunyt nagy magyar néprajztudós összegyűjtött munkáit adta közre, ezen a címen, a Turul Szövetség Könyv- és Lapterjesztő Kft. A közel félezer oldalas mű hatalmas dokumentuma nemcsak Györfffy István tudományos munkásságának, hanem a magyar néprajznak is. Meghatározása ez a munka a magyar néprajztudomány feladatainak, útmutatás a magyar önismeret el-

érésére s ezáltal a magyar öntudat-építés kézikönyve.

De mégsem elmélet ez a könyv. Györfffy a magyar néprajztudomány legfontosabb feladatának a magyar népi kultúra mindenek előtt való rögzítését tartotta; az elméletektől nemcsak maga tartózkodott, hanem őva intette tanítványait is. »Nekünk nincs még, hála Istennek, elméletekre szükségünk, ha valamit meg akarunk állapítani népünk multjáról, mint az oly igen tudományos nyugati könyvek

íróinak – szokta mondani. Nálunk még meglévő hagyomány az, amit a nyugati néprajztudósok keserves agymunkával következtethetnek ki, mint volt valóságot; ugyanez keleti rokonainknál meg éppenséggel még élő műveltség.» A magyar néprajz problémái éppen ezért, Györffy szerint, Keletre fordulva oldhatók meg. Ezért kell mindenekelőtt számba venni azt, amivel a honfoglaló magyarság ideérkezett, Európa e nehéz helyére, népek és kultúrák ütköző pontjára, erre az örök csatatérre, ahol már több mint ezer éve állunk őrt, magunkra hagyva, testvértelenül, baráttalanul. Tudnunk kell, hogy mivel érintünk e hazába, hogy mi mindenünk volt, mert csak így mondhatjuk meg, mit kaptunk a nyugati műveltségből és hogy mivel gyarapítottuk mi az emberi műveltséget. Csak így derül fény őstörténelmünkre, csak így mutatkozik meg ősműveltségünk és így világlik ki, vajjon teremő, alkotó nép vagyunk-e vagy csak tanulékonnyak, akik mindent megtanulunk, amit előttünk dicsérnek. Csak így kapjuk bizonyítékát annak, hogy részünk van az európai művelődésben és ezen az úton, népi műveltségünkön keresztül, fogalmazhatjuk meg, hogy mi a magyar. A magyar népi műveltség ezáltal lesz a magyar önismeret és a magyar öntudat forrása.

Ezek a szempontok irányították és váltak valóra Györffy egész élete munkásságában, aki a magyar nép és magyar föld sorsproblémáit, még a magyarság területén belül is, a keleti területeken kutatta. Elsősorban a kúnység érdekelte, ahol született. A kúnok, mint »a legfiatalabb honfoglalók«, – emlegette – sok tekintetben elevenen megőrizték a keleti hagyományokat. Az ő életük feltárással igyekezett megtalálni a kulcsokat a magyarság hagyományos műveltségéhez. Különösen sokat foglalkozott települési kérdésekkel, mert szerinte a nép és a föld sor-

sát, egymáshoz való viszonyát, ennek a viszonynak a történelmét, tehát az ember életét a település és az így rendelkezésre álló javak és természeti erők határozzák meg. S bár kétségtelen, hogy Györffy előtt is és kortársai is sok nagy-szerű eredményt értek el, mégis ő az, aki kiemeli a magyar néprajztudományt az exotikumokat dédelgető *folklore* és a népi mesterkedést és művészkedést csodáló és azon elmerengő *Volkskunst* állapotából és rátereli a figyelmet a település- és népiségtörténeti szempontokra is.

A keleti országrész magyarságával foglalkozva, természetesen élénken vizsgálta a nemzetiségek és a magyarság kölcsönös néprajzi és demográfiai problémáit is. Különösen sokat foglalkozott a románság térhódításának néprajzi és szociális kérdésével. Ezen a téren olyan messzire előre jutott, hogy sok tekintetben végérvényesen megállapította a bajok okát is. »Mindenek felett azzal kell tisztába jönnünk, hogy az oláh kérdés elsősorban gazdasági kérdés. Nem szabad úgy gondolkodni, – írja, – mintha csak a kultuszminiszternek volna kötelessége magyar nemzeti politikát csinálni, a földművelési, valamint a többi kormányok éppúgy, sőt némelyiknek még jobban módjában van. De a társadalom is fogjon össze s tekintsen a fenyegetett Erdély felé!« Györffy már 1915-ben leírta, Dél-Bihar népese-dési és nemzetiségi viszonyairól írt tanulmányában, azokat, amiket ma is szélteben-hosszában megállapítanak: »Erdély épúgy telítve van, mint Dél-Bihar. A mai kulturális és gazdasági viszonyok között ott több ember nem tud megélni. A magyar nem tudja az igényeit jobban redukálni és megmozdul. Az oláh meg még egy kicsit lejjebb szállítja az igényeit, összéb húzza magát, de otthon marad. Nem-sokára panaszt hallunk, hogy ez vagy az a falu oláhosodik. Pedig nem történt más, minthogy a ma-

gyarok kivándoroltak... székelyeket visznek a Bácskába cselédnek, alföldi városokba iparostanoncnak! Kedvezményes vasúti jeggyel jövő székely cselédeként önt napról napra a vonat a budapesti keleti pályaudvaron. Ilyenek után ne az oláhokat vádoljuk, hogy Erdélyt eloláhosítják, hanem magunkat, akik »mentjük« véreinket s Erdélyt.»

Ezek az itt idézett mondatok, mai aktualitásuk mellett arra is felhívják a figyelmet, hogy Györffynek sikerült a magyar néprajz módszerét ú. n. etnoszociológiai szempontokkal bővítenie. Idevonatkozóan elég, ha a *szilaj pásztorok* című történelmi néprajzi művére, *A rétes emberek*-ről írt tanulmányára és a *Matyó summás* című dolgozatára emlékezünk, amelyek a mindennapi népi sors és magyar-népi magatartásnak a legelső tudományos alapossággal és tárgyilagossággal megírt dokumentumai. Ezekben a dolgozatokban váltotta leginkább valóra Györffy azokat az intelmeket, amelyeket nekünk, tanítványainak, nem győzött eléggé a lelkünkre kötni: hogy a népi kultúrát sohase tépjük alkotó elemeire, s nehogy az alkotó elemeket gyűjtsük, mint bogarász a ritka bogarakat, hanem a kultúrát mindig az életben vizsgáljuk, teljes egészében és funkcióiban ragadjuk meg és ábrázoljuk leírásainkban, értelmezni azonban mindig a népi magatartás szemszögéből is értelmezzük. Vegyük vizsgálat alá azt is, hogy a nép milyen magatartást tanúsít hagyományos műveltségével szemben, mert csak így nyerünk bepillantást a nép lelkébe, így látjuk meg, hogy mit jelent a valóságban a nép számára hagyományos műveltsége. Györffy belelátott népe lelkébe és derülátó volt annak jövőjét illetőleg, mert látta a népi kultúrán keresztül népe belső értékeit és erőit s mindig mondotta: »Elnyűttük az izmaelitákat, el a görögöket, arcunkra formáltuk a bolgárokat és negy-

venezer családnai kúnt. Csak idő kell és a nemzet belső erőinek, hagyományainak a védelme és ápolása, akkor elnyűjük azokat is, akiket még el kell nyűnünk, hogy e hazában mindnyájan magyarul magyarok legyünk.« Ez a nemzetet fenntartó belső erő Györffy szerint a népi műveltség és hagyomány. Ezt igyekezett feltárni, begyűjteni, ezért figyelmeztetett mindig hagyományaink keleti eredetére, mert így látta elérhetőnek az »üri« és népi műveltség közeihozását, éppen a közös keleti hagyomány alapján, s így remélte a magyar népi magatartás helyes vizsgálatát, amiből a tárgyilagos önismertet és az építő, megtartó magyar öntudat fakad. Ezek a meggondolások és célok, a magyar néprajztudomány ilyen feladatainak a munkálása és módszeres fejlesztése avatták Györffyt a magyar néprajz legkiválóbb s amellet legnagyobb hatású tudósává, aki tanítójává lett – az új, nemzetibb kultúrájú és szociálisabb berendezésű Európában – nemzete ifjúságának.

K. Kovács László

OCSUDÓ MAGYARSÁG

A mai magyar gondolkozókat és írókat két csoportba sorozhatnánk. Vannak, akik azt mutatják meg, hogy milyen a mai magyarság. Ezek inkább sötét, mint derűs képet rajzolnak s elénk tárják a mai magyar élet iszonyú hiányait és belső ellentmondásait. Vannak azután, már sokkal kevesebben, akik a válságból kivezető utat és az ellentmondások magasabb összhangját keresik. *Karácsony Sándor* »Ocsudó magyarság« című hatodfélszáz lapos újabb könyve bizvást igazolja, hogy ő ebbe a második csoportba tartozik. A *nevelésről* szól, – ebben látja a magyar válság megoldásának egyetlen útját, – s az elevenbe vágó *miért* és *mi-*

nek kérdésére ad választ. A *mi* és a *hogyan*: a lényeg és a módszer vitatása egy letűnt korszak embe-réé volt. Az életerőkkel telített új ember az ok és a cél kérdését vizsgálja s a kettő között feszülő élet mozgását kívánja ábrázolni.

A *Neveléstudomány társaslélektani* alapjai című sorozatának, úgy látszik, befejező (III.) kötete az »Ocsudó magyarság«. S hogy Karácsony neveléstani gondolkodásának lényegét érzékelhessük, éppen csak utalunk rá, hogy a régi nevelés az egyéni lélek három alapvető tevékenységét: az érzelmet, az értelmet és az akaratot szerette volna kinevelni. Az egyénnevelés nyilvánvaló csődje után azonban vilá-gossá lett, hogy a nevelés nem csu-pán az egyik egyénnek a másikra való öntudatos és céltudatos ráha-tása, hanem az egész társadalom-nak mindenki iránti felelőssége és szolgálata az egész társadalom si-keres megváltoztatása érdekében. A társaslélektani szempontnak a ne-velés területén való alkalmazása azt jelenti, hogy társasérzelmi, ér-telmi és akarat, tehát művészi, nyelvi és társadalmi nevelésről kell beszélnünk. Karácsony Sándor ennek a hármas feladatnak a kör-vonalozására vállalkozott.

Első neveléstani művében (*Ma-gyar nyelvtan társaslélektani ala-pon*) megfelelt arra a kérdésre, hogy a *nyelv*, mint jelrendszer, mi-képpen válik az embernevelés egyik legdöntőbb tényezőjévé. A *művészi* nevelés társaslélektani lehetőségét *Az irodalmi nevelés* című tanulmá-nyában fektette le (*A könyvek lel-ke* című kötetben), a *Magyar ész-járás* című könyvében pedig azt kereste, hogy a magyar nevelés-nek melyek a társaslogikai felté-telei. A *Magyar Világnézet* című tanulmánya viszont a sajátos ma-gyar *gondolkodásmód* és életlátás adott törvényeit írja le és állítja szembe különösen az »indogermán« szellemmel. Ilyen előzmények után ez a könyve egyfelől eddigi, a ne-velésre vonatkozó összes gondola-

tainak rendszerezése, másfelől an-nak felmutatása, hogy melyek a társadalmi nevelés *akarat*i meg-nyilvánulásainak legdöntőbb törvé-nyei.

Ebben a könyvében – amint maga mondja – pedagógiai rend-szerét akarja nyújtani. Ez a rend-szer azonban öntudatosan külön-bözik a nem magyar szellemű peda-gógiai rendszerezésektől. A mű hat nagy fejezete: 1. Elrejtett magyarság. 2. A nevelés a priori-jai. 3. A nevelés alanya és tárgya. 4. A nevelés külső körülményei. 5. A nevelés előzményei és követ-kezményei. 6. Ocsudó magyarság csak keret, amelyen belül bőven ta-lálunk filozófiai, nyelvészeti, tör-ténelmi, esztétikai fejtegetéseket, naplószerű visszaemlékezéseket, ve-zércikkszerű kisebb írásokat, ön-vallomásokat, nevelői mozgalmak-ról való beszámolókat. A szélesen hömpölygő, változó színű hullá-mokat vető folyamat azonban egy-séges meder fogja be, s a folyam vize mindenütt önmagával azonosan kristálytiszta. A magyar nevelés-nek a magyarság adta öntörvény-szerűségei szerint, a legmagasabb keresztyén eszmények vezetése alatt, minden képmutatás nélkül, a legteljesebb őszinteségből kell lefolynia. Egy nemzetnek a neve-lése szélesebb folyam és összetet-tebb organizmus, hogysem annak minden eleven kérdése egyetlen elvi rendszerben elférne. Karácsony Sándor könyvében nem is találjuk az iskolás német tudományelmélet törvényszerűségeinek megfelelő el-vi rendszerezést, de olvasása közben annál inkább érezzük az egyetlen magyarság rengeteg nevelési kér-désünk között egységet teremtő hatalmát.

Karácsony Sándor könyve nagy szolgálat, mert a magyar válság-ból *felocsudó* és *felocsudni tudó* magyarságról beszél. Feltétlenül megerősít a *nevelés hatalmába* ve-tett hitünkben és merész kísérlet annak megmutatására, hogy a ná-lunk szokványos – az ő fogalma-

zásában: indogermán szellemű – tudományművelési módszerektől elütő módon, sajátosan magyarul is lehet tudományt üzni.

Karácsony Sándor könyve, eleven életet hozó, életerőket ébresztő újabb nagy alkotása, minden bizonynyal megérdemli az *élő könyv* nevet.

László Dezső

ÁLLAM ÉS NEMZET

A jelenségekből úgy ítélhető meg, hogy a magyar szellemi magatartásra mind inkább jellemzővé válik a jelen megtagadása, vállalása a magányos útnak, elvonulás a »sziget«-re vagy nevezzük bármiképpen ezt a jelenséget. Mert a jelen valósága lehangoló tapasztalat, közszellemünk elferdült és megromlott, s mert társadalmunk akusztikája is hamis, – a lélekben függetlenek, a jobbak, a mult tanítását befogadók s a jövőért aggódók számára – úgy tetszik – nincs más becsületes választás, mint kívül lenni és kívül maradni ezen a bűnös körön. Nem önkéntes száműzetés ez, a kapcsolatoknak megszakítása távolról sem következik ebből a magatartásból, egyszerűen csak távolmaradás a jelen »ügyektől, melyeket úgysem ők intéznek, a vezetés helyett csak a *szellemi hatás* szerepének a vállalása, melyet éppen a »sziget« magánya, a »külön út« függetlensége tesz – szerintük – elmélyültté és megfontolttá.

Ismervén a mai magyar társadalom és közszellem ferdeségeit, betegségeit és bűneit, bizonyos mértékben értékelni tudjuk ezt a magatartást. De mégis megdöbben az az ernyesztő hatású vallomás, amely *Szekfű Gyula* »Állam és nemzet«-ét bevezeti: ő, aki *egyedül* járja útját, nyugodtan nyilatkozhatik hazájáról és népéről, mert *senkitől* nem vár helyeslést, ócsárlással *sem* törődik, *a jelenben úgyis*

keveset bízik. Borúlátását éppen csak enyhíti, de nem közömbösíti az, amit hozzáfűz: a jelenben keveset bízik, de ismeri a multat és hisz a jövőndőben.

Ez a szellemi magatartás *Szekfű Gyula* publicisztikájának egyébként is újabban jellemző vonása. Csalódott és keserű hangú lett s talán már el is felejtette, hogy egykor, a *Három Nemzedék* függelékében, hitét nemzedékünkbe helyezte. Jövendőről beszélt akkor is, jövőndőről, amely azonban nem a távolban lebeg, de *kezdetiben jelen van* s észrevétlenül hódítja magához az országot. Úgy látszik, amit akkor nem vélt illúzióknak, ma annak véli és a sok csalódás vagy vélt csalódás keserűvé tette nemzetszemléletét.

A történetíró tanításának a lényege azonban, s így az »Állam és nemzet«-ben összefoglalt nemzetiiségtan lényege is független az ember és a politikus kedélyvilágától. Ez a nemzetiségtan ma már minden más körülménytől független szellemi valóság, amely épp olyan mértékben építi magyar önismeretünket, mint a *Három Nemzedék*, a *Magyar Történet* vagy a *Mi a magyar?* kötet nemzeti jellemünket megrajzoló szép tanulmánya.

Öt pontban szögezi le *Szekfű Gyula* a nemzetiségi kérdésben kialakított álláspontját:

1. a magyar nemzetnek mindig volt állama, s ez az állam, Magyarország, mindig a magyaroké volt;

2. a magyarok államában mindig laktak nem-magyar népek is; Magyarország ennyiben sohasem volt egynyelvű ország; az egynyelvű ország az ezer éves multról való lemondásunkat jelentené;

3. a nem-magyar népekkel való együttélés módozatait és lehetőségeit mindenkor keresték és legfőbbnyire meg is találták a magyarok; e téren a kezdeményezés az ő kezükben volt, aminthogy az állam is mindenkor az övék volt és érte ők viselik a felelősséget;

4. a magyarságba idők folyamán sok nem-magyar elem is átömlött, de ez az asszimiláció a mult századokban sohasem érte el azt a határt, melyen túllépve a magyarság ősi tulajdonságainak működését és kifejtését akadályozhatta volna;

5. amikor tehát a nemzeti és állami létben zavarok mutatkoznak, ott megint lehetővé, sőt kizárólagossá kell tenni ez ősi tulajdonságok, köztük a régi magyar politikai érzék érvényesülését.

Már ebből az öt pontból is kiviláglik az »Állam és nemzet« fejtégetéseinek mély értelme s ezért szükségesnek látjuk, hogy lapunk a kötet nagyobb tanulmányaival (*A szentistváni állam, A magyarság és kisebbségei a középkorban, Még egyszer középkori kisebbségeinkről, Népek egymás közt a középkorban, A nemzetiségi kérdés rövid története, Népiség, nemzet és állam*) s egy-két kisebb tanulmánnyal a közel jövőben részletebben is foglalkozzék.

Venczél József

KISEBBSÉGBEN

A magyar könyv ünnepének üdonságai közül őszinte örömmel vettük a kezünkbe Németh László Kisebbségben című négykötetes művét, hiszen ha mifelénk kimondják Németh László nevét, éppen ez a sok vitát keltett s most címadó tanulmány társul hozzá. A megkülönböztetés részben szól az írásnak; részben pedig az átfogó és áttekinthető szellemi alkotást értékelő erélyiség nyilatkozik meg benne. Ha okát kellene adnunk ennek a kiemelésnek, bizonyára így szólánánk: ezt a könyvet azért tartjuk többre egyéb műveinél, mert benne nem újabb regényalakokat, színdarabhősöket, nem alkalmoszerű terveket és részletértéket adott, hanem egy egész gondo-

latvilágot vetett ki sarkaiból, s helyette új szemléletet teremtett. Átalakította a gondolkozást, nem csupán a tömegből kiemelkedőkét, hanem egy kissé a tömegét is, s így, mint erjesztő anyaggal, elősegítette a magyar kiválasztottak rétegének képződését. A forradalmi eszméket magántulajdonának érző mozgékony nemzedékünk (értsd: a magyar ifjúság) eleinte fenntartás nélkül, később bizonyos kiigazításokkal magáéinak fogadta a könyvben meghirdetett ígéket. Németh László ezzel a könyvvel lett kigyúlt csillag a célt és utat kereső magyar ifjúság egén; egy nemzedék ezért tekintette nevelőjéül.

Mit jelent ez a könyv a magyar gondolkodásban? Azelőtt a mult érinthetetlen volt. Szentségtörés és hagyománytiprás vádjá és következménye nélkül nem lehetett hozzányúltni, értékrendjén változtatni, a ráarakódott port letörölni, az előtérben felejtett selejtes anyagot hátrább tolni, hogy ne vonja el a figyelmet érdemesebb emberek, eszmék és alkotások elől. Németh László császármetszéssel megnyitja az idő méhét; válogat, értékel, sorrendbe illeszt, ítél. Valamiről azt mondja: ebben a fojtogatott magyar lényeg sikolt fel; másíkról így szól: ez híg oldattá pancsolta a magyar gondolatot. Megalkotta a mély és híg magyarság fogalmát. Papírra írta, hogy a mély magyarok, akiket divat, iskola, üzlet és pálya nem lökdösött le a magyarok útjáról, mindig kisebbségben voltak. Tehát törvényszerű, hogy ma is kisebbségben vannak. Nem toldotta hozzá, hogy a tévetegekkel szemben maga a szellemi kisebbség is törvényszerű. A helyes látásnak szörnyű ára van, egy nép fiai közül kevesen tudják leróni azt. A nyugtalanság üzőttjei ezért voltak, vannak és maradnak örökké kisebbségben a sorslátásra vakok és szellemi gerincferdültek között. Am a kisebbség egyben minőség is, tehát csekélyebb száma ellenére sem esélytelenül áll ki viadalra.

Németh László kisebbségelméletéhez tartozik, hogy a megszállás alatti Erdélyt nem csak nemzeti kisebbségnek tekintette, hanem a magyarabb magyarság értelmezésében is második vonalba szorított szellemi kisebbséget ismert meg benne. Ezért írta a felszabadulás-kor, hogy Erdély kisebbségből kisebbségbe jutott: nemzeti kisebbségből a magyar kiválóak kisebbségébe.

Minden, amit Németh László előbb és utóbb írt, bármilyen kedves is neki, végül is ennek az egy műnek részleteiben való igazolása, akár a mellőzött és megtaposott mély magyarság, akár a minőségi ember értéktöbbletének vonalán. Bő sugárban önti regényeit, színdarabjait, társadalmi és politikai életünket felmérő írásait, de valamennyin tisztán felismerni a forrás sajátos ízét: a kisebbség szemlélet és minőségelmélet nézőpontjait. Németh László, az író és ember – írhat, politizálhat, támadhat és védekezhet – mindig csak egyetlen egy alakban jelenik meg a magyar társadalom szellemi vigyázói előtt: a gondolkozó és értékelő magyar ember alakjában.

Parajdi Incze Lajos

A MAGYARSÁG ÉS A SZLÁVOK

Ezen a címen adta ki a budapesti egyetem Magyarságtudományi Intézete *Szekfü Gyula* szerkesztésében harmadik előadássorozata 13 előadását. A Magyarságtudományi Intézet előző két kiadványa: »Úr és paraszt a magyar élet egységében« (1940.) és »Erdély és népei« (1941.) történelmi önismeretünk szempontjából egyaránt házagpótló jelentőségűek voltak s ez a harmadik sem marad el mögöttük. A délkeleteurópai magyarszláv sorsközösség történelmünk ezer esztendő s tényezői közt is a legfontosabbak közé tartozik. Nem-

csak a magyarság, hanem az egész finnugor népcsalád történelmi élete végzetesen össze van kapcsolva a szlávokéval s a szóbanforgó kiadványnak nem utolsó érdeme, hogy tág horizonton szemlélteti azt a drámai küzdelmet, melynek során a finnugorok keleti törzsei a szláv népi terjeszkedés áldozataivá lettek, míg a nyugatra húzódott két finnugor nép, a magyar és finn, máig tartó állandó, véres harcokban tudta csak magát fenntartani e halálos veszedelemmel szemben. Maga a szlávoké azonban szintén kezdettől fogva két malomkö közt őrlik, saját indoeurópai néptestvérei, különösen a germánok, és az uraltáji népek között. A német-szláv kérdés az utolsó évezred alatt a szláv-finnugor kérdéshez hasonlóan alakult, de a németiség javára s éppen napjainkban vagyunk szemtanúi e küzdelem egyik gigantikus felvonásának. Történelmi szükségszerűség, hogy a németiség ebben a harcban a szlávokéval által szorongatott finnugorokat, a magyarokat és a finnek, fegyverbarátai közé számlálhatja.

Ennek a világtörténelmi jelentőségű és méretű »fajok harcának« békésebb közjátékai a szláv államalakítások, de éppenúgy a germán és az uraltáji terjeszkedés jegyében állanak. A cseh, orosz s talán a horvát állam germán, a morva és a bulgár állam avar ill. bolgártörök vezetőrétegnek köszönhetik létrejöttüket s az egyébként szláv kezdeményezésűeknek látszóik is (szerb, lengyel) magukon viselik az idegen hatás bélyegét. Két rendező elv, a nyugati és a keleti harcolt tehát a szlávoké meghódításáért, s az utóbbinak örököse és képviselője volt a honfoglaló magyarság. A Duna medence szlávoké, bár jelentékeny volt, mégsem haladhatta meg számában a magyarságot, különben mi is elszlávosodtunk volna, akárcsak az avarok és a bolgártörökök. Viszont civilizációnkra nagy hatást gyakorolt az együttélő szlávoké: a konyhakertészet, szántás-vetés, is-

tallózás, takarmányozás, házberendezés és néhány iparág terén a nomád magyarság szláv közvetítéssel tért át a megtelepült életmódra. Az átvett civilizációs és kulturális (egyházi és állami berendezés) javakat azonban a magyarság önerejéből fejlesztette tovább: szervezet, politikai életkeretet adott életterületének s az ittlakó szlávoknak is: a környező szláv nyelvekben hemzsegnek az ilyen természetű magyar kölcsönszavak (pl. ország, város; azután más közigazgatási, bíraskodási, katonai és kereskedelmi műszavak). A magyar életforma ellenállhatatlan vonzóerőt gyakorolt szláv szomszédainkra, bizonyosság erre a magyar ruhaviselet számos darabjának átvétele és történelmünk hőseinek szláv népénekekben, népmesékben való továbbélése. A Duna-völgyi magyar-szláv sorsközösség életütemét a nyelvészet, az irodalomtörténet és a néprajz egyaránt így láttatja: a magyarság

európai életformájának megszervezéséhez anyagi és szellemi nyersanyagot nagy mértékben kapott a szlávoktól, de ezt a nyersanyagot a maga erejéből dolgozta fel kultúrává s ez a kultúra azután formálta, irányította, átalakította az együttélő szlávok életét is. Történelmi hivatásunk megismertetésén keresztül szolgálja ez a könyv nemzeti öntudatunk erősödését.

Makkai László

Az itt ismertetett művek könyvészeti adatai: Györffy István: Magyar nép – magyar föld. Budapest, Turul Kft. – Karácsony Sándor: Ocsudó magyarság. Budapest, Exodus. – Szekfű Gyula: Állam és nemzet. Budapest, Magyar Szemle Társaság. – Németh László: Kisebbségben. Budapest, Dr. Püske Sándor (Magyar Élet). – A magyarság és a szlávok (szerk. Szekfű Gyula). Budapest, Franklin-Társulat.